

GRONDWATERVISIE

NAAR EEN GOEDE BALANS IN 2050

HOOGHEEMRAADSCHAP DE STICHTSE RIJNLANDEN

Colofon

Datum

5 februari 2025

Kenmerk

Concept

Auteur(s)

Ron van Walsem

Jeanette van Eck

Joost Heijkers

Michella Smits

Wilem Jan Dirkx

Versie

1.0

GRONDWATER IS EEN INTEGRAAL ONDERDEEL
VAN HET WATERSYSTEEM EN DE LEEFOMGEVING
EN MOET NOG MEER ONDERDEEL WORDEN VAN
ONS DENKEN EN DOEN. DEZE VISIE GEEFT
RICHTING AAN DE VERANKERING IN BELEID EN
UITVOERING.

Voorwoord

Beste lezers,

Het is met trots dat ik u de Grondwatervisie 2050 van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden presenteer. Deze visie is het resultaat van samenwerking, diepgaande analyses en een gedeelde ambitie om een duurzaam en veerkrachtig grondwatersysteem te realiseren.

Grondwater is een onmisbare bron voor onze leefomgeving. Het speelt een cruciale rol in de landbouw, industrie, natuur en woningbouw. De uitdagingen die klimaatverandering met zich meebrengt, zoals langere periodes van droogte en hevige regenval, vragen om een toekomstbestendig beheer van ons grondwatersysteem.

Wij zetten in op het bereiken van een goede balans in het grondwatersysteem tegen 2050. Dit betekent dat we streven naar een systeem dat de effecten van klimaatverandering kan opvangen en tegelijkertijd kan voorzien in de behoeften van verschillende sectoren.

Als waterschap nemen we onze verantwoordelijkheid serieus. We werken nauw samen met andere overheden, boeren, terreinbeheerders, drinkwaterbedrijven en inwoners om een gezamenlijke zorg voor het grondwatersysteem te realiseren. Onze rol als kennisautoriteit op het gebied van grond- en oppervlaktewatersystemen stelt ons in staat om een voortrekkersrol te vervullen in gebiedsgerichte kennisontwikkeling en innovatie.

In deze visie geven we op hoofdlijnen weer hoe wij als waterschap ons gaan inzetten voor de goede grondwaterbalans.

Ik nodig u uit om deze visie te lezen en samen met ons te werken aan een toekomstbestendig grondwatersysteem. Alleen door gezamenlijke inspanningen kunnen we ervoor zorgen dat grondwater van goede kwaliteit beschikbaar blijft voor huidige en toekomstige generaties.

Bert de Groot Hoogheemraad HDSR

Managementsamenvatting Grondwatervisie 2050

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) heeft een visie ontwikkeld voor een toekomstbestendig grondwatersysteem in 2050. Deze visie richt zich op het bereiken van een goede balans in het grondwatersysteem, zodat het de effecten van klimaatverandering kan opvangen en kan voorzien in de behoeften van landbouw, industrie, natuur en woningbouw. De visie heeft een agenderende rol. We agenderen onze visie en doelen in al onze samenwerkingsverbanden.

Ambitie

We beheren en beschermen het grondwater binnen ons waterschap duurzaam, zodat het beschikbaar is voor huidige en toekomstige generaties en we de effecten van klimaatverandering zoveel mogelijk kunnen opvangen. Dit vereist een balans tussen het gebruik van grondwater en de noodzaak om de natuurlijke systemen te behouden en te versterken. Grondwater is integraal onderdeel van ons beleid en beheer en onze plannen. Wij brengen het belang van een goede grondwaterbalans actief in bij keuzes in de leefomgeving. Om invulling te geven aan deze ambitie werken we vanuit zes doelen:

1. **Meer vasthouden en niet afwentelen:**
 - Het grondwaterpeil op peil brengen en houden om droogte en verdroging te voorkomen.
 - Minder afhankelijk worden van het hoofdwatersysteem door meer water vast te houden, waardoor het gemiddeld natter wordt.
 - Een stevigere rol van het waterschap in de ruimtelijke ordening en richting andere overheden.
2. **Tekorten voorkomen: Balans beschermen en benutten van grondwater:**
 - Grondwateronttrekkingen in balans houden met de aanvulling.
 - Bescherming van kwetsbare grondwaterlichamen, met speciale aandacht voor drinkwaterwinningen en natuurgebieden.
 - Gezamenlijk vaststellen van minimale grondwaterniveaus.
3. **Grondwateroverlast bebouwd gebied accepteren:**
 - Accepteren dat het in bebouwd gebied natter kan worden als gevolg van maatregelen voor een duurzame grondwatervoorraad.
 - Duidelijke communicatie over keuzes en adviezen naar betrokkenen.
4. **Gezamenlijke zorg voor het grondwatersysteem:**
 - Samenwerking met andere overheden, belanghebbenden, boeren, terreinbeheerders, drinkwaterbedrijven en inwoners.
 - De huidige verdeling van taken en bevoegdheden stellen we niet ter discussie.
5. **Kennis grondwatersysteem vergroten:**
 - HDSR als kennisautoriteit op het gebied van grond- en oppervlaktewatersystemen.
 - Optimaliseren van grondwatermonitoring en verbeteren van modellen.
6. **Zorgdragen voor de kwaliteit van grondwater:**
 - Bijdragen aan een goede grondwaterkwaliteit conform wettelijke kaders en water- en bodemprogramma's van de provincies.
 - Bescherming van de kwaliteit van grondwater agenderen bij ruimtelijke plannen en ontwikkelingen van derden.

Gebieden

De vier gebieden binnen het werkgebied van HDSR kennen elk hun eigen opgaven voor grondwaterbeheer. We baseren ons per gebied op de handelingsperspectieven naar aanleiding van de studie *toekomstbestendig watersysteem*.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Managementsamenvatting Grondwatervisie 2050	4
HDSR en grondwater	6
Visie 2050	7
1. Meer vasthouden en niet afwentelen	8
2. Tekorten voorkomen: Balans beschermen en benutten van grondwater	8
3. Grondwateroverlast bebouwd gebied accepteren	9
4. Gezamenlijke zorg voor het grondwatersysteem	10
5. Kennis grondwatersysteem vergroten	10
6. Zorgdragen voor de kwaliteit van grondwater	10
Gebieden	11
Utrechtse Heuvelrug en flanken	11
Veenweiden	11
Rivierengebied	11
Stedelijk midden	11

Bijlagen:

1. Rapportage 'Bouwstenen voor grondwatervisie: naar een goede balans' (DM 2011636);
2. Rapport 'Helderheid in de governance van het grondwater' (november 2024) (DM 2011637);
3. Aanzet strategische agenda (DM2054928).

HDSR en grondwater

De aandacht voor zowel de kwaliteit als kwantiteit van grondwater is groeiende. De langere periodes van droogte en extremere piekbuien als gevolg van klimaatverandering zorgen voor een toenemende druk op de kwantiteit en kwaliteit van grondwater. In het waterbeheerprogramma 2022 – 2027 ‘*Stroomopwaarts*’ formuleerde het bestuur daarom de ambitie om in 2025 een bestuurlijke visie op grondwater vast te stellen.

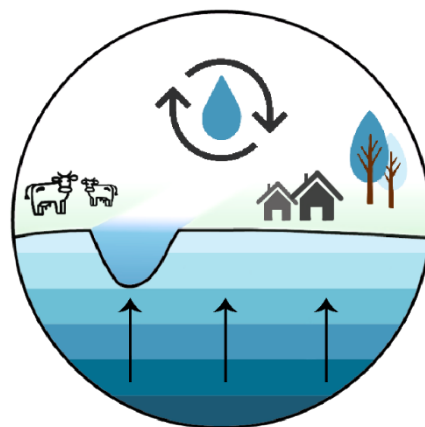
Met de groei van de bevolking neemt de vraag naar water toe en geeft woningbouw druk op grondwater. Grondwater van een goede kwaliteit is belangrijk voor de natuur en watervoorziening in ons gebied. Daarnaast is grondwater sterk van invloed op de stabiliteit van funderingen van gebouwen. Dit komt naar voren in het recente advies [Goed gefundeerd](#) van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli). Grondwaterverontreinigingen in stedelijk gebied, afkomstig van bedrijfsactiviteiten uit het verleden en heden, kunnen nu en in de toekomst een risico vormen voor volksgezondheid en voor de waterkwaliteit.

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) ziet de aandacht voor grondwater terugkomen in de Provinciale Programma’s Landelijk Gebied (PPLG), de beleidsbrief [Water en Bodem sturend](#) en de [Grondwatervisie](#) van de Unie van Waterschappen (UvW). De provincies stelden in 2022 een *bodem- en waterprogramma* vast. Grondwater is een belangrijk thema binnen deze programma’s.

De droge zomers van 2018, 2019, 2020 en 2022 hebben duidelijk laten zien dat de watervoorraad niet oneindig is: we hebben de negatieve effecten op natuur, bebouwing, waterkeringen en landbouw ervaren. En er is niet alleen sprake van droogte: tijdens de winters van 2023 en 2024 hebben we wateroverlast ervaren door uitzonderlijk hoge grondwaterstanden.

HDSR kent vier gebieden met elk eigen fysieke kenmerken die nauw samenhangen met het grondwatersysteem. De opgaven voor grondwater zijn in deze gebieden dan ook verschillend. In het oosten hebben we op de flanken van de Heuvelrug te maken met verdrogende natuur. Daar werken we aan een duurzaam gezamenlijk beheer van het watersysteem, met als doel het verhogen van de grondwaterstanden. In het westen is het tegengaan van bodemdaling een belangrijke opgave. Hier werken we aan door het uitzakken van het freatisch (ondiepe) grondwater in de zomerperiode tegen te gaan. In het rivierengebied zetten fruittelers zich in om het gebruik van grond- en oppervlaktewater te verminderen en is grondwater bepalend voor de stabiliteit van waterkeringen. Stedelijke gebieden hebben te maken met funderingsschade bij lage grondwaterstanden, maar het recente natte voor- en najaar laat ook zien dat hier wateroverlast kan optreden door grondwater in kelders en kruipruimtes in ons hele beheergebied.

De urgentie van een toekomstbestendig grondwatersysteem en de samenhang met veel functies laat zien dat grondwater nog meer dan nu integraal onderdeel moet zijn van ons waterbeheer. Dit geldt bij het nemen van zowel operationele als strategische beslissingen. Binnen HDSR, maar ook in samenwerking met onze partners en omgeving.

Visie 2050

In 2050 is het grondwatersysteem in balans. Dit betekent dat het grondwatersysteem de effecten van klimaatverandering goed opvangt en kan voorzien in de behoeften van landbouw, industrie, natuur en woningbouw. Het grondwater is van goede kwaliteit en ook beschikbaar voor toekomstige generaties. Ons waterschap zorgt, samen met medeoverheden (Rijk, provincies en gemeenten), de drinkwaterbedrijven, grondeigenaren en gebruikers, voor een veerkrachtig grondwatersysteem. De huidige verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden is hierbij leidend, deze stellen we niet ter discussie. HDSR zet in op actieve samenwerking met partners vanuit haar rol als waterbeheerder en kennisautoriteit. De visie heeft een agenderende rol. We agenderen onze visie en doelen in al onze samenwerkingsverbanden.

Ons beheergebied bestaat uit een rijke schakering aan landschappen en geohydrologische condities. Grondwater is een van de meest waardevolle natuurlijke hulpbronnen. Het speelt een cruciale rol in het functioneren van natuurgebieden, de landbouw, de drinkwatervoorziening en het stedelijke gebied. Daarnaast biedt een adequaat beheerd grondwatersysteem bescherming tegen zowel droogte als wateroverlast en draagt het bij aan het behoud van de biodiversiteit.

Deze visie beschrijft de koers voor grondwater: welke ambitie streeft HDSR na voor grondwater in 2050. Centraal staan duurzaamheid, integrale inbedding binnen het watersysteem- en waterkeringenbeheer, innovatie, en samenwerking met medeoverheden, inwoners en andere belanghebbenden.

Ambitie

We beheren en beschermen het grondwater binnen ons waterschap duurzaam, zodat het beschikbaar is voor huidige en toekomstige generaties en we de effecten van klimaatverandering zoveel mogelijk kunnen opvangen. Dit vereist een balans tussen het gebruik van grondwater en de noodzaak om de natuurlijke systemen te behouden en te versterken. Grondwater is integraal onderdeel van ons beleid en beheer en onze plannen. Wij brengen het belang van een goede grondwaterbalans actief in bij keuzes in de leefomgeving.

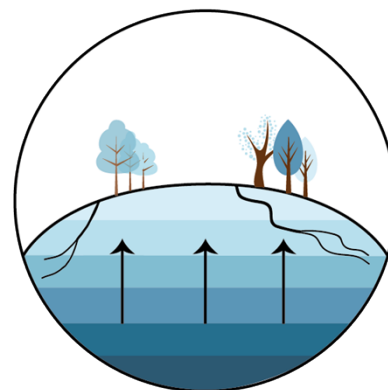
Om invulling te geven aan deze ambitie werken we vanuit zes doelen:

1. Meer vasthouden en niet afwentelen
2. Tekorten voorkomen: Balans beschermen en benutten van grondwater
3. Grondwateroverlast bebouwd gebied accepteren
4. Gezamenlijke zorg voor het grondwatersysteem
5. Kennis grondwatersysteem vergroten
6. Zorgdragen voor de kwaliteit van grondwater

1. Meer vasthouden en niet afwentelen

We willen de grondwatervoorraad op peil brengen en in balans houden, zodat ook in tijden van droogte grondwater beschikbaar is en we zowel droogte als verdroging zoveel mogelijk voorkomen. We willen het beheer en gebruik van grondwater zo inregelen dat we minder afhankelijk zijn van het hoofdwatersysteem. Het huidige oppervlaktewatersysteem is gericht op afvoeren, waardoor de grondwaterstanden dalen. We willen die balans anders: we willen meer water vasthouden waardoor het natter wordt. Bij elk peilbesluit wordt daarom rekening gehouden met de balans van de grondwatervoorraad.

We willen afwenteling in zowel tijd en ruimte als tussen functies voorkomen. Keuzes hierin maken we gebiedsgericht, en baseren we op de vastgestelde strategieën uit het programma Toekomstbestendig Watersysteem. We willen toekomstige waterproblemen voorkomen, daarom adviseren we als kennishouder en beheerder van het grond- en oppervlaktewatersysteem stevig bij de ruimtelijke inrichting. Vanuit deze uitgangspunten eisen we een stevigere rol op bij advisering RO om de functietoekenning water en bodem sturend te maken. We accepteren niet langer dat extra kosten voor waterbeheer op ons afgewenteld worden. We laten de verantwoordelijkheid waar deze hoort; bij provincies, gemeenten, het Rijk, inwoners en perceeleigenaren. We communiceren duidelijk over onze keuzes en afwegingen naar alle partijen in ons werkgebied.

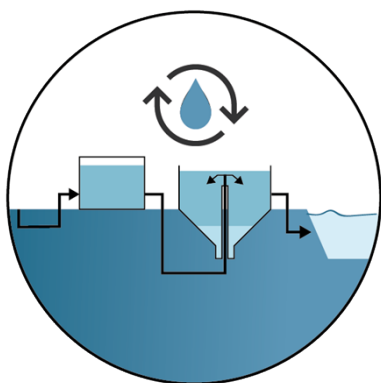

2. Tekorten voorkomen: Balans beschermen en benutten van grondwater

We nemen onze verantwoordelijkheid voor een duurzame grondwaterbalans conform wettelijke kaders, de water- en bodemprogramma's en omgevingsverordeningen van de provincies en de Kaderrichtlijn Water (KRW).

Overmatige onttrekking van grondwater kan leiden tot lagere grondwaterstanden, (funderings)schade in stedelijk gebied, verdroging van natuurgebieden en droogteschade van landbouwgrond. We willen de grondwateronttrekking en -aanvulling in balans houden. Dit betekent ook dat grondwatervoorraden op de lange termijn niet mogen afnemen. **In gesprek met partners stellen we vast wat we een goede balans vinden en welke bandbreedtes daarbij passend zijn.**

We dragen bij aan de bescherming van kwetsbare grondwaterlichamen, met bijzondere aandacht voor drinkwaterwinningen en natuurgebieden (NNN en Natura2000). Waar het nodig is stellen we met partners minimale grondwaterniveaus vast. We willen zicht hebben op de invloed van onttrekkingen op de grondwatervoorraad.

We hebben bijzondere aandacht voor de grensgebieden natuur-landbouw. Voor de overgangsgebieden tussen Natura2000-gebieden en landbouw werken we zowel voor onttrekkingen als peilbeheer specifiek beleid uit. Waar functies niet (volledig) technisch bediend kunnen worden, zal een zekere acceptatie van watertekort nodig zijn. We maken duidelijk waar vanuit water- en bodemperspectief functies wel en niet toekomstbestendig zijn.

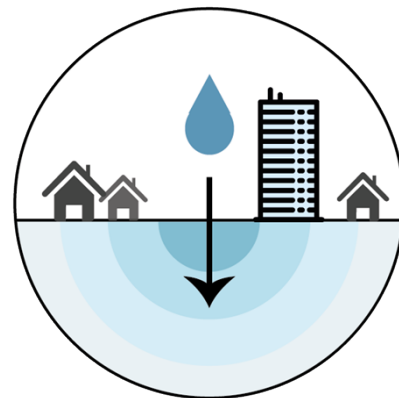
Met de provincie werken we de mogelijkheid van inzet van een grondwaterheffing uit om grondwaterverbruik te verminderen en financiële middelen te genereren om onder andere de inspanningen van het waterschap te bekostigen.

We zetten met provincies onze bevoegdheden voor het verlenen van vergunningen in om onze grondwatervoorraad beter te beschermen en te reguleren. Daarbij hebben we aandacht voor kleine en grote onttrekkingen en de functies waarvoor onttrekkingen worden benut. Dit regelen we in onze waterschapsverordening en de omgevingsverordeningen.

We introduceren financiële prikkels en stellen regels voor waterbesparende technieken en innovaties. We ondersteunen innovatieve technieken, zoals kunstmatige infiltratie en slim grondwaterwaterbeheer, om het grondwatergebruik en de grondwateraanvulling te optimaliseren. Hierbij maken we mede gebruik van AI en seizoensverwachtingen.

3. Grondwateroverlast bebouwd gebied accepteren

Als gevolg van maatregelen voor een duurzame grondwatervoorraad, zal het in bebouwd gebied natter worden. Dit betekent dat bij extreme buien of natte periodes lokaal in bebouwd gebied (grond)wateroverlast kan voorkomen. Samen met medeoverheden en partners spannen we ons in om deze (grondwater)overlast te voorkomen en gevolgen te verkleinen. We onderkennen de grenzen aan maakbaarheid. Waar functies niet (volledig) technisch bediend kunnen worden zal een zekere acceptatie van wateroverlast nodig zijn. We maken duidelijk waar vanuit water- en bodemperspectief de functies wel en niet toekomstbestendig zijn. We verkennen de mogelijkheden voor de inzet van een grondwaterheffing.

Over de keuzes die we met medeoverheden maken communiceren we duidelijk naar alle betrokkenen. We geven duidelijke adviezen en handelingsperspectieven, waarmee we inwoners aanspreken op hun verantwoordelijkheden.

Bij de weging van het waterbelang zetten we erop in dat gemeenten acceptatie van (grond)wateroverlast goed opnemen in de ruimtelijke plannen.

4. Gezamenlijke zorg voor het grondwatersysteem

Het beheer van grondwater overstijgt de grenzen van ons beheergebied, onze wettelijke taken en bevoegdheden. We kunnen dit als waterschap niet alleen. Het vereist samenwerking met andere overheden, belanghebbenden, boeren, terreinbeheerders, drinkwaterbedrijven en inwoners. We agenderen onze visie en doelen in al onze samenwerkingsverbanden. We willen op een heldere manier communiceren wat we doen en waarom. Hierbij staan kennisdeling en gezamenlijke verantwoordelijkheid centraal. We werken nauw samen met provincies, gemeenten, andere waterschappen, Rijkswaterstaat en omgevingsdiensten. Een sterkere regierol van de provincie draagt bij aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het beheer van grondwater.

We willen met partners toewerken naar gebiedsgerichte visies. In deze gebiedsgerichte visies hebben we aandacht voor de verdeling van verantwoordelijkheden. We maken duidelijk in welke mate het waterschap functies bedient of kan bedienen en welke instrumenten wij in kunnen zetten. Als kennishouder en vanuit onze verantwoordelijkheid bij de Weging van het waterbelang zullen we een stevige adviserende rol nemen in ruimtelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op de grondwaterstanden en de grondwatervoorraad. Wij maken inzichtelijk welke gevolgen voorgenomen ruimtelijke keuzes hebben voor het (grond)waterbeheer. We schetsen de grenzen van het natuurlijke systeem. En we adviseren over waterrobuust- en klimaatbestendige inrichting. Door inzicht te bieden in de maatschappelijke kosten en de kansen en de gevolgen voor functies in een gebied, stellen waterschappen collega-overheden in staat keuzes te maken die binnen de grenzen van het grondwatersysteem volhoudbaar zijn.

5. Kennis grondwatersysteem vergroten

Als waterschap zijn we kennisautoriteit op het gebied van (de interactie tussen) grond- en oppervlaktewatersysteem en nemen we een voortrekkersrol in gebiedsgerichte kennisontwikkeling. Vanuit die rol en positie communiceren, adviseren en agenderen wij bij medeoverheden en maatschappelijke partners over bestaande functies en ruimtelijke ontwikkelingen. We hebben en houden onze kennisbasis op orde. We optimaliseren, samen met onze gebiedspartners, onze grondwatermonitoring en verbeteren onze modellen, onder andere met behulp van AI.

6. Zorgdragen voor de kwaliteit van grondwater

We willen dat grondwater van goede kwaliteit beschikbaar is voor huidige en toekomstige generaties. We dragen bij aan een goede grondwaterkwaliteit conform bestaande wettelijke kaders (KRW), water- en bodemprogramma's en omgevingsverordeningen van de provincies. We laten verantwoordelijkheid voor grondwaterkwaliteit daar waar deze hoort. We nemen onze verantwoordelijkheid door de bescherming van de kwaliteit van grondwater te agenderen bij ruimtelijke plannen en ontwikkelingen van derden. Bij het vergunnen van onttrekkingen voorkomen we negatieve effecten. Bij al ons beleid en onze activiteiten houden we rekening met de kwaliteit van het grondwater.

Gebieden

De vier gebieden binnen het werkgebied van HDSR kennen elk hun eigen opgaven voor grondwaterbeheer. Daarom maken we in deze visie ook onderscheid tussen deze gebieden. Voor elk gebied geven we apart invulling aan onze ambities voor grondwater in samenwerking met gemeenten, provincies en gebiedspartners. Daarin baseren we ons op de handelingsperspectieven naar aanleiding van de studie *toekomstbestendig watersysteem*, vastgesteld door het algemeen bestuur (2022).

Utrechtse Heuvelrug en flanken

In dit gebied werkt HDSR actief samen met andere partners op de Heuvelrug en flanken. De Blauwe Agenda heeft als doel om het watersysteem op de Heuvelrug te begrijpen en duurzaam gezamenlijk te beheren. Gebiedspartijen zijn in de Blauwe Agenda niet alleen bezig met droogteproblematiek. Zij houden zich ook bezig met de vraag hoe we omgaan met nattere perioden.

We stellen in dit gebied grenzen aan de maakbaarheid. Dit betekent een mix van een beheer-, aanpassings- en transitiestrategie en een verschuiving richting een transitiestrategie. In gebieden waar wateroverlast optreedt zetten we in op adaptatie, en op acceptatie daar waar dit niet mogelijk is. Keuzes hierover maken we in overleg met inwoners en perceeleigenaren.

Veenweiden

In 2050 is er minder emissie uit de veenbodems door het verhogen van de grondwaterstand. In het veenweidegebied zetten we ons in om met name in de zomer het wegzakken van de freatische grondwaterstand te voorkomen. Als waterschap hebben wij hiervoor beperkte mogelijkheden en geen directe sturing of verantwoordelijkheid. In het grootste deel van het veenweidegebied (ca. 90%) willen we met het oppervlaktewatersysteem en peilbeheer rekening houden met de huidige functie, veelal agrarisch. Dit doen we in afweging met maatschappelijke doelen zoals beschreven in onze nota peilbeheer en de Regionale Veenweide Strategie. Daarbij willen we een zo hoog mogelijke grondwaterstand realiseren. Daarnaast willen we actief meewerken aan (overgangs)gebieden waar functie aanpassing, transitie of andere verandering aan de orde is (ca. 10%). Hier zal ons streven zijn om waar mogelijk een verdergaande verhoging van grondwater- of oppervlaktewaterstanden mogelijk te maken.

Rivierengebied

Het oppervlaktewatersysteem is gericht om te hoge en te lage grondwaterstanden te voorkomen. Dat willen we zo houden, mede met het oog op de veiligheid van de Lekdijk. In het rivierengebied zijn daarom de ambities van het waterschap t.a.v. grondwater gerelateerd aan de waterveiligheidsopgaven. Dit betekent een beperkte opgave. We handhaven de huidige aanpak (voornamelijk beheerstrategie) en we blijven oog houden voor ontwikkelingen.

Stedelijk midden

We adviseren dat ruimtelijke ontwikkelingen geen negatieve invloed mogen hebben op zowel de grondwaterstand als de grondwaterkwaliteit. Voor bestaand stedelijk gebied zetten we in op een aanpassingsstrategie, waarbij we samen met gemeenten, bewoners, bedrijven en lokale leveranciers (bijv. hoveniers) invulling geven aan een 'klimaatbestendige leefomgeving'. Bij nieuwbouw/herstructurering zetten we in op een transitiestrategie. Want hierbij is sprake van een totaal nieuwe situatie waarbij de inrichting van het gebied nog open ligt.